

Pan-Islamism in the Malay States and British Reaction (1912-1918)

Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu dan Reaksi British (1912-1918)

MUHAMMAD ASLAH AKMAL & ASHRAF AHMAD HADI

ABSTRACT

This article analyses the growing of Pan-Islamism in the Malay States during the First World War. Before the First World War broke out, the British government in the Malay States adopt diplomatic relations with various countries. This policy allows other countries to have economic and social relations with the Malay States. Turkey is one of the countries that have good relations with the British and hence are allowed to have diplomatic relations with the Malay States. Pan-Islamism began to become a problem when a group of young intellectuals in Turkey sparked the idea and movement of a universal Islamic union. As a result, Pan-Islamism has begun to spread across the Malay States. This movement influenced the Muslim community to support the Turkish government on the principle of universal unity of Muslims. Although the British realized that the growing support of Pan-Islamism are able to affect the loyalty of the people in the Malay States against the British but the British can not restrict the entry of Turkish missionaries or traders to come to the Malay States. This is because the British still have good relations with Turkey. As a result, Pan-Islamism continues to grow in the Malay States until the First World War broke out in 1914. As such, this article assesses the extent of the Pan-Islamism impact on the growing of Pan-Islamism in the Malay States during the First World War. This study uses qualitative research methods by examining primary sources such as the Straits Settlements Annual Report documents and the files of the British High Commissioner's Office. The results prove that Pan-Islamism has been accepted by the people of the Malay States, but the support was brought under control by the British throughout the First World War.

Keywords: Pan-Islamism; Turkey; British; First World War; Diplomatic Relations.

ABSTRAK

Artikel ini menganalisis perkembangan Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu pada zaman Perang Dunia Pertama. Sebelum Perang Dunia Pertama meletus, kerajaan British di Negeri-Negeri Melayu mengamalkan hubungan diplomatik dengan pelbagai negara. Keterbukaan ini memberi ruang kepada negara-negara lain untuk mengadakan hubungan ekonomi dan sosial dengan penduduk Negeri-Negeri Melayu. Turki merupakan antara negara yang mempunyai hubungan baik dengan British telah memberi ruang kepada negara tersebut untuk mempunyai hubungan diplomatik dengan Negeri-Negeri Melayu. Pan-Islamisme mula menjadi isu hangat apabila sekumpulan intelektual muda di Turki telah mencetus idea dan gerakan kesatuan Islam sejagat. Kesannya, semangat Pan-Islamisme telah mula tersebar ke Negeri-Negeri Melayu. Semangat ini mempengaruhi masyarakat Islam untuk menyokong kerajaan Turki atas prinsip kesatuan umat Islam sejagat. Walaupun British sedar bahawa perkembangan semangat Pan-Islamisme ini mampu mempengaruhi kesetiaan penduduk Negeri-Negeri Melayu terhadap British namun British tidak dapat menyekat kemasukan pendakwah atau pedagang Turki untuk datang ke Negeri-Negeri Melayu. Hal ini disebabkan British masih mempunyai hubungan baik dengan Turki. Maka, semangat Pan-Islamisme terus berkembang di Negeri-Negeri Melayu sehingga Perang Dunia Pertama meletus pada tahun 1914. Justeru itu, artikel ini menilai sejauhmanakah Pan-Islamisme memberi kesan terhadap perkembangan Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu pada zaman Perang Dunia Pertama. Kajian ini menggunakan kaedah penyelidikan kualitatif dengan meneliti sumber primer seperti dokumen Laporan Tahunan Negeri-Negeri Selat dan fail-fail Pejabat Pesuruhjaya Tinggi British. Hasil kajian membuktikan semangat Pan-Islamisme telah diterima oleh penduduk Negeri-Negeri Melayu namun sokongan ini berjaya dikawal oleh British sepanjang zaman Perang Dunia Pertama.

Kata kunci: Pan-Islamisme; Turki; British; Perang Dunia Pertama; Hubungan Diplomatik.

PENGENALAN

Peristiwa Perang Dunia Pertama atau Perang Dunia I ialah sebuah peperangan besar yang berlarutan antara 28 Julai 1914 sehingga 11 November 1918. Peperangan ini bukan sahaja meletus di Eropah malah turut melibatkan negara Islam khususnya Turki (Călin Hentea, 2007). Penglibatan Turki dalam Perang Dunia Pertama sememangnya mencetuskan kebimbangan kerana berpotensi membangkitkan semangat jihad dalam kalangan negara-negara Islam. Keadaan bertambah rumit apabila Pan-Islamisme yang mula berkembang di Turki pada pertengahan abad ke-19 semakin hangat pada zaman Perang Dunia Pertama. Pan-Islamisme dapat ditakrifkan sebagai satu ideologi politik yang memperjuangkan kesatuan masyarakat Islam di seluruh dunia di bawah satu negara Islam yang dipimpin oleh seorang khalifah. Ideologi ini dicetuskan oleh sekumpulan intelektual muda di Turki yang dikenali sebagai “*Young Ottomans*” (Alima Bissenove, 2004). Matlamat mereka adalah untuk memastikan Turki terus disokong oleh umat Islam di seluruh dunia. Ini berikutan prestij Turki semakin tercalar akibat kejatuhan beberapa kerajaan Islam di bawah penguasaan Turki terhadap penjajahan barat. Justeru itu, apabila Turki menyertai Perang Dunia Pertama, ideologi ini mula mendapat sambutan bagi memastikan kerajaan Turki Uthmaniyyah dapat terus mempertahankan dan membebaskan negara-negara Islam yang telah dijajah. Hujah ini turut disokong oleh Jacob M. Landau yang mengketengahkan perbincangan mengenai kebangkitan negara-negara Islam di seluruh dunia sekiranya Turki diperangi secara langsung oleh kuasa-kuasa barat (Jacob M. Landau, 1990). Dalam hal ini, Pan-Islamisme diyakini dapat menarik sokongan umat Islam di seluruh dunia bagi mempertahankan kerajaan Islam seperti Turki yang dianggap sebagai ketua bagi negara Islam sejagat.

Gerakan Pan-Islamisme juga dapat diterima oleh masyarakat Islam kerana ideologi yang diperjuangkan turut terkandung dalam tuntutan agama Islam. Agama Islam yang menuntut semangat persaudaraan sesama masyarakat Islam membentuk asas penting hubungan yang baik di antara Turki dengan negara Islam lain. M. Naeem Qureshi (1999) menjelaskan bahawa Pan-Islamisme mudah diterima kerana prinsip persaudaraan sesama masyarakat Islam ditekankan dalam Al-Quran. Anthony Reid (2011) turut menjelaskan bahawa Pan-Islamisme dapat berkembang merentasi unit politik individu

dan kumpulan masyarakat kerana perkaitan gerakan ini dengan agama Islam. Kesannya, Pan-Islamisme dapat membentuk satu gerakan yang berkerjasama di antara atau di luar unit politik individu dan kumpulan masyarakat (Jacob M. Landau, 2004). Sebagai contoh, Pan-Islamisme dapat diterima oleh masyarakat Islam di Asia dan Afrika walaupun negara-negara ini mempunyai raja atau pemerintah tempatan. Ini disebabkan Pan-Islamisme yang menuntut solidariti iaitu semangat kesatuan dan kebersamaan umat Islam di seluruh dunia untuk menyokong negara Islam yang dipimpin oleh seorang khalifah. Justeru itu, Turki yang merupakan sebuah negara Islam yang diketuai oleh seorang khalifah dianggap sebagai ketua yang menaungi negara-negara Islam lain (C.O.323/720/50200, 1916). Hal ini dapat dibuktikan dalam kajian terhadap Negeri-Negeri Melayu. Negeri-Negeri Melayu dalam kajian ini hanya merujuk kepada perbincangan mengenai Negeri-Negeri Selat iaitu Singapura, Pulau Pinang dan Melaka serta Negeri-Negeri Melayu Bersekutu iaitu Selangor, Perak, Pahang dan Negeri Sembilan. Dalam hal ini, walaupun Negeri-Negeri Melayu diketuai oleh sultan-sultan yang beragama Islam namun masih menganggap Turki sebagai simbol penyatu bagi umat Islam (Farid Mat Zain, 2009). Oleh itu, hubungan Negeri-Negeri Melayu dengan Turki telah berkembang dengan baik sebelum Perang Dunia Pertama lagi.

SISTEM KHILAFAH DAN PAN-ISLAMISME DI NEGERI-NEGERI MELAYU

Pewarisan sistem khilafah bagi kerajaan Turki Uthmaniyyah bertitik tolak dari sejarah pemerintahan kerajaan Islam oleh Nabi Muhammad S.W.T. Khalifah adalah pemerintah yang merupakan kesinambungan pemerintahan kerajaan Islam sejak kewafatan Nabi Muhammad S.W.T. Selepas kewafatan Nabi Muhammad S.W.T., pemerintahan Islam diwarisi oleh sahabat-sahabat iaitu Abu Bakar, Omar, Osman dan Ali yang digelar sebagai pemerintahan ‘*Khulafa-i-Rashidin*’. Selepas kewafatan nabi, khalifah berfungsi sebagai pewaris pemerintahan yang menjadi pemimpin bagi masyarakat Islam. Sarjana dari Turki, Ahmed Akgündüz & Said Öztürk (2011) menjelaskan definisi khalifah sebagai ketua bagi masyarakat Islam yang menyambung tugas nabi untuk melaksanakan hukum syariah. Tanggungjawab khalifah sebagai ketua masyarakat Islam dapat dilihat selepas berakhir pemerintahan sahabat-sahabat Nabi Muhammad S.W.T., sistem

pemerintahan kerajaan Islam diteruskan oleh Kerajaan Umayyiah dan Kerajaan Abbasiyah sebelum diwarisi oleh Kerajaan Turki Uthmaniyyah. Ketiga-tiga bentuk kerajaan ini diketuai oleh seorang khalifah yang menjadi ketua pemerintah tertinggi bagi masyarakat Islam (Azmi Özcan, 1997).

Di Tanah Melayu, hubungan Turki di Negeri-Negeri Melayu berkembang disebabkan agama Islam menjadi agama anutan terbesar dalam kalangan masyarakat Melayu. Perkembangan Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu juga dapat dikaitkan dengan hubungan yang baik dengan Turki sejak sebelum Perang Dunia Pertama meletus lagi. Hubungan yang baik ini diperkukuhkan dengan persamaan agama yang memberi kesan mendalam terhadap penduduk Tanah Melayu khususnya dalam kalangan masyarakat Melayu (Farid Mat Zain, 2009). Sebelum Perang Dunia Pertama meletus, raja-raja dan kebanyakan masyarakat Melayu telah beragama Islam (M. Naeem Qureshi, 1999). Hal ini memudahkan Turki untuk menjalinkan hubungan yang baik dengan raja-raja Melayu. Oleh itu, pelabuhan di Singapura menerima kunjungan masyarakat Islam seluruh dunia. Pelabuhan Singapura juga menjadi tempat tumpuan kesatuan masyarakat Islam Asia Tenggara apabila agamawan Islam berlabuh di Singapura dan seterusnya merantau ke negeri-negeri Melayu untuk menyampaikan dakwah (Anthony Reid, 2011). Perkembangan pengaruh Turki dapat dilihat pada abad ke-19 apabila pentadbiran British telah mempersetujui perlantikan Sayyid Abdallah al-Junied sebagai Konsul Jeneral Turki yang pertama di Singapura. Perlantikan ini tidak disenangi oleh kerajaan Belanda di Indonesia kerana bimbang masyarakat Melayu di Negeri-Negeri Melayu akan mempunyai hubungan yang baik dengan Turki (Anthony Reid, 2011). Hal ini dikatakan demikian ini kerana konsul jeneral Turki ialah wakil rasmi dari Turki dan mempunyai perhubungan secara terus kepada khalifah. Kerajaan Belanda bimbang semangat kesatuan dan kesetiaan kepada khalifah dapat dipupuk dalam kalangan masyarakat Melayu sekiranya konsul jeneral mempunyai pengaruh yang kuat di Negeri-Negeri Melayu (C.O. 273/137, 1885).

Peranan konsul jeneral sebagai wakil rasmi yang mempunyai hubungan secara langsung dengan khalifah terbukti apabila Sayyid Abdallah telah berhubung dengan khalifah untuk memperkembangkan pengaruh Turki dalam kalangan masyarakat Melayu. Sayyid Abdallah telah berkerjasama dengan Kâmil Effendi iaitu

konsul jeneral Turki di Jawa untuk menghantar kanak-kanak dari Singapura dan Jawa ke Turki untuk mempelajari ilmu, bahasa dan budaya Turki. Sepucuk surat telah diutus kepada khalifah bagi mendapatkan sokongan untuk menghantar pelajar-pelajar dari Singapura dan Jawa ke Turki. Surat tersebut juga telah menyediakan senarai pelajar-pelajar cemerlang untuk dihantar menyambung pelajaran ke Turki (Selim Deringil, 1991). Matlamat utama penghantaran pelajar-pelajar tersebut adalah supaya fasih berbicara dalam bahasa Turki dan menguasai ilmu-ilmu yang boleh dipelajari di Turki. Selain itu, usaha tersebut juga memudahkan pelajar-pelajar tersebut untuk kembali ke Turki pada masa hadapan kerana telah memiliki pasport atau dokumen perjalanan yang sah (Anthony Reid, 2011). Hal ini secara tidak langsung menyebabkan usaha ini telah membuka ruang di antara konsul jeneral dengan khalifah dalam membantu mengembangkan pengaruh Turki dalam kalangan masyarakat Melayu.

Hubungan Turki dengan Negeri-Negeri Melayu pada abad ke-19 berkembang dengan lebih meluas semasa pemerintahan Sultan Abdul Hamid iaitu khalifah kerajaan Turki Uthmaniyyah. Walaupun terdapat perdebatan sama ada Sultan Abdul Hamid terlibat secara langsung atau tidak dalam gerakan ideologi Pan-Islamisme namun semangat Pan-Islamisme mula tersebar sehingga ke Asia Tenggara semasa zaman pemerintahan beliau (Selim Deringil, 1991). Pan-Islamisme berperanan penting untuk memperkukuhkan pengaruh dan hubungan Turki dengan negara-negara Islam di seluruh dunia termasuklah di Negeri-Negeri Melayu. Dalam hal ini, sarjana barat menghujahkan bahawa Pan Islamisme merupakan dasar luar Turki semasa pemerintahan Sultan Abdul Hamid kerana ingin menagih simpati dan sokongan masyarakat Islam di Asia Tenggara disebabkan pengaruhnya di Eropah semakin lemah (Nikki Keddie, 1966). Hal ini berikutan banyak negara Islam yang dikuasai oleh Turki telah jatuh ke tangan kuasa barat. Hujah ini turut disokong oleh Stephen Duguid (1973) yang menyatakan kekalahan Turki dalam Perang Rusia-Turki dan Perang Balkan memperlihatkan penguasaan Turki di Eropah telah terancam. Oleh itu, sarjana Barat menganggap Pan-Islamisme merupakan usaha Turki untuk mendapatkan sokongan penduduk di Asia Tenggara. Dasar ini juga digubal atas kebimbangan Turki terhadap perluasan kuasa Belanda dan Britain di Kepulauan Melayu. Justeru, Pan-Islamisme mula menjadi agenda utama yang menggalakkan penyatuan umat Islam serantau di Kepulauan

Melayu agar sokongan diberikan kepada khalifah kerajaan Islam di Turki.

Menjelang abad ke-20, Pan-Islamisme Turki telah berkembang pesat di Asia Tenggara. Semangat kesatuan dan kesetiaan kepada khalifah terus kukuh dalam kalangan masyarakat Melayu yang beragama Islam di Negeri-Negeri Melayu. Hal ini terbukti dalam Perang Balkan yang berlaku pada 8 Oktober 1912 iaitu sebelum Perang Dunia Pertama di antara Turki dengan negara-negara di Balkan (Roderic H. Davison, 1981). Peperangan tersebut memperlihatkan Turki terlibat dalam peperangan dengan Bulgaria, Serbia, Greece dan Montenegro (Azlizan Mat Enh, 2015). Sokongan masyarakat Melayu terhadap Turki dapat dilihat apabila akhbar, jurnal dan majalah tempatan melaporkan setiap perkembangan dan berita peperangan tersebut. Akhbar *Neracha*, majalah *al-Islam* dan jurnal *Tunas Melayu* merupakan antara media tempatan yang memainkan peranan penting dalam memperkukuhkan semangat Pan-Islamisme pada ketika itu (Nik Ahmad Nik Hassan, 1963). Selain itu, sokongan kepada Turki dianggap sebagai sokongan terhadap perjuangan Islam. Media cetak seperti akhbar *Neracha*, majalah *al-Islam* dan jurnal *Tunas Melayu* banyak membincangkan isu-isu permasalahan masyarakat Islam di dalam dan luar negara serta persoalan mengenai penguasaan politik. Pendedahan berita dan perkembangan perang mengenai Turki secara tidak langsung mendekatkan masyarakat Melayu dengan konflik peperangan tersebut dan melahirkan sentimen serta sokongan yang kukuh terhadap Turki. Masyarakat Melayu mula menganggap peperangan terhadap Turki merupakan Perang Salib pada zaman moden yang harus dipandang serius (Farid Mat Zain, 2009). Kesannya, semangat Pan-Islamisme iaitu kesatuan dan kesetiaan kepada khalifah yang mewakili kerajaan Islam Turki Uthmaniyyah terus kukuh dalam kalangan masyarakat Melayu.

PAN ISLAMISME DAN PERANAN MEDIA CETAK

Akhbar, majalah dan media tempatan milik masyarakat Melayu berperanan penting dalam mempamerkan kekuatan dan keunggulan Turki di samping menolak persepsi dan tuduhan yang buruk mengenai Turki. Sebagai contoh, akhbar *Suara Melayu* telah menerbitkan artikel 'Tawarikh Dawlat Uthmaniyyah' dan akhbar *Bahtra* menerbitkan

artikel 'Kerajaan Uthmaniyyah. Penulisan ini secara tidak langsung mendekatkan perjuangan negara Islam iaitu Turki dalam peperangan yang dilihat melemahkan penguasaan negara Islam diperingkat dunia (Ermy Azziaty Rozali, 2011). Penulisan ini sudah tentu memperkukuhkan sentimen sokongan masyarakat Melayu terhadap negara Islam iaitu Turki. Akhbar *Neracha* seterusnya bersifat lebih radikal dengan mengkritik akhbar British di London iaitu *Reuters* dan akhbar-akhbar tempatan Inggeris yang mensensasikan berita-berita kejatuhan dan kekalahan Turki di Balkan (*Neracha* 61:2, 1912). Seterusnya, akhbar *Neracha* telah menolak tuduhan *Reuters* yang mengatakan kerajaan Turki telah meminta beberapa wakil untuk mempengaruhi penduduk Islam di Indonesia untuk bangkit menentang Belanda di negara tersebut. Perkara ini dianggap tidak adil bagi *Neracha* kerana pihak pentadbiran British lebih mengutamakan berita-berita tentang keburukan dan kejatuhan Turki (*Neracha* 61:2, 1912). Bagi menangkis tuduhan tersebut, *Neracha* telah menerbitkan surat daripada konsul Turki di Batavia, Muhammad Refat Bey yang menolak tuduhan tersebut. Surat tersebut juga menerangkan bahawa Jawatankuasa Balkan di London telah mencipta berita palsu tersebut (*Neracha* 61:2, 1912). Akibatnya, media tempatan yang menyebarkan berita mengenai Turki ini mendapat sambutan yang tinggi dalam kalangan masyarakat Melayu kerana akhbar tempatan ini lebih mudah difahami (bertulisan Jawi) dan bersifat lebih telus berbanding akhbar Inggeris.

Sentimen sokongan terhadap Turki dan penyebaran berita-berita baik mengenai Turki menjadikan akhbar *Neracha* sebagai penggerak utama yang menanam sokongan terhadap Turki (*Neracha* 63:3, 1912). Namun begitu, usaha memupuk kesatuan dan sokongan kepada Turki tidak hanya dilakukan melalui penyampaian berita. *Neracha* turut berperanan mendapatkan sokongan masyarakat dari sudut bantuan kewangan iaitu melaksanakan kempen sumbangan derma untuk membantu Turki dalam peperangan yang sedang dihadapi. Akhbar tersebut menjalankan kempen derma dan pembaca akhbar digalakkan menyumbang sekurang-kurangnya \$1.00 (Dolar Selat) seorang. Derma tersebut digunakan untuk membantu Turki membeli senjata dan peluru untuk menghadapi peperangan dengan musuh Turki (Mohammad Redzuan Othman, 2000). Hal ini kerana ketika Perang Balkan, Turki berdepan serangan daripada Bulgaria, Greece, Montenegro dan Serbia (Azlizan

Mat Enh, 2010). Bagi menyemarakkan lagi semangat dan sentimen sokongan masyarakat Melayu kepada Turki, akhbar *Neracha* juga mengambil berita-berita sokongan penduduk dari negara luar iaitu Indonesia. Akhbar *Neracha* telah mengambil petikan artikel akhbar *Sinar Sumatra* dari Indonesia untuk menyebarkan kisah sokongan dan pengorbanan 2 orang doktor iaitu Radin Mas Oko dan Radin Hiram dari kepulauan Indonesia yang telah pergi ke Turki untuk memberikan bantuan perubatan dalam Perang Balkan (*Neracha* 99:3, 1913). Berita mengenai misi bantuan perubatan ini dipetik daripada akhbar *Sinar Sumatra* oleh *Neracha* bagi menyemarakkan lagi semangat dan sentimen sokongan masyarakat Melayu kepada Turki. Kesannya misi pungutan derma di Negeri-Negeri Melayu berjaya mendapat sokongan yang hebat daripada masyarakat Melayu.

Sokongan Negeri-Negeri Melayu terhadap Turki masih tidak terhalang walaupun Negeri-Negeri Melayu Bersekutu dinaungi Britain dan Negeri-Negeri Selat dijajah oleh kerajaan Britain. Semasa Perang Balkan sedang berlaku di Eropah, *Neracha* berperanan penting dalam menanam semangat Pan-Islamisme dalam kalangan masyarakat Melayu. Masyarakat Melayu diingatkan tentang kewajipan untuk membantu dan menyokong saudara seagama mereka di Turki (Mohammad Redzuan Othman, 2000). Walaupun kerajaan Turki tidak meminta apa-apa bantuan daripada mana-mana negara Islam namun *Neracha* menekankan konsep pengorbanan iaitu membantu saudara Islam dengan apa cara sekalipun. Masyarakat Melayu juga diingatkan sekiranya Khalifah Turki dijatuhkan, penganut agama Islam berada dalam keadaan yang bahaya dan dimalukan dengan teruk sekali (*Neracha* 89:3, 1913). Maka, kempen pungutan derma oleh *Neracha* mencapai kejayaan yang baik. Di Perak, Raja Harun al-Rashid, anggota keluarga Diraja Perak telah menjadi Setiausaha dalam jawatankuasa pungutan derma ini (Hussain Mahmud, 1970). Menjelang 4 Januari 1913, pungutan daripada Sultan dan keluarga Diraja Perak serta masyarakat Islam mencecah \$7610.33 (Dolar Selat). Pada Mac 1913, tambahan sebanyak \$899.31 berjaya dikutip untuk sumbangan kepada '*Istanbul Red Crescent Society*' (*Neracha* 77:3, 1913). Selain di Negeri-Negeri Melayu Bersekutu, Pulau Pinang yang merupakan negeri jajahan kerajaan Britain turut membantu dalam pungutan derma tersebut. Sumbangan yang ditujukan kepada '*Turkish Red Crescent Society*' dipungut oleh Sayyid Ameer Ali yang merupakan Presiden kepada '*Red Crescent Society of the British*

Isles." (*Penang Gazette and Straits Chronicle*, 1912). Di Singapura, sokongan masyarakat Melayu dapat dilihat apabila mereka menyediakan sebuah papan kenyataan khas yang menggambarkan lokasi dan kedudukan terkini peperangan di Balkan (*Neracha* 55:2, 1912). Ini membuktikan bahawa masyarakat Melayu mempunyai hubungan yang kukuh dengan Turki kerana mereka ingin mengambil tahu perkembangan Turki sepanjang peperangan tersebut. Jelasnya pada ketika itu, penguasaan pentadbiran British terhadap Negeri-Negeri Melayu Bersekutu dan Negeri-Negeri Selat tidak menghalang sokongan dan bantuan masyarakat Melayu terhadap Turki.

Peranan *Neracha* dan media tempatan lain ini berjaya mewujudkan kesedaran politik tanpa sempadan iaitu terhadap Turki. Sokongan dan simpati penduduk Negeri-Negeri Melayu terhadap Turki menepati matlamat Pan-Islamisme iaitu semangat kebersamaan dan kesatuan untuk memberikan sokongan kepada Turki dalam pelbagai bentuk. Kesedaran politik tanpa sempadan dapat dilihat dalam perhimpunan awam di Telok Anson pada awal November 1912. Masyarakat Melayu Islam di Perak dan negeri-negeri berdekatan telah berhimpun di Madrasah Insaniyah semasa sambutan Maulidur Rasul. Majlis ini dilangsungkan setelah menerima berita telegraf dari Mesir yang memberitahu mengenai kemenangan pasukan tentera Turki ke atas Bulgaria (*Neracha* 59:2, 1912). Semasa sambutan tersebut, sembahyang hajat telah dijalankan agar khalifah dan kerajaan Turki terus berjaya mempertahankan wilayah Balkan daripada musuh. Bendera Turki turut dikibarkan semasa sambutan tersebut (*Neracha* 59:2, 1912). Seterusnya pada Julai 1913, apabila Turki berjaya menakluk semula wilayah Edirne, perhimpunan telah diadakan iaitu untuk mensyukuri kejayaan Turki. Di perhimpunan tersebut, solat dan doa kesyukuran telah dijalankan di Masjid Jalan Perak di Pulau Pinang. Bendera Turki sekali lagi dikibarkan di masjid tersebut (*Neracha* 98:3, 1913). Negeri-negeri lain turut menjalankan solat dan doa tanda kesyukuran atas kemenangan Turki tersebut (*Neracha* 99:3, 1913). Akhbar *Neracha* juga melaporkan bahawa khutbah Jumaat di beberapa masjid telah membacakan doa khusus untuk Sultan Abdul Hamid yang merupakan khalifah kerajaan Turki Uthmaniyah. Doa itu mendoakan kejayaan dan kemenangan kepada tentera Turki (Ermy Azziaty Rozali, 2011). Secara jelasnya, matlamat Pan-Islamisme iaitu kesatuan merentasi sempadan dapat dilihat di Negeri-Negeri

Melayu apabila masyarakat Melayu mempamerkan sokongan mereka kepada Turki dalam pelbagai bentuk.

Perkembangan semangat Pan-Islamisme dalam kalangan orang Melayu turut berlaku di Timur Tengah. Peranan orang Melayu yang mendapat pendidikan di Timur Tengah terutamanya dari Mekah sangat penting dalam menyebarkan semangat kesatuan masyarakat Islam sejagat. Melalui penulisan dan penerbitan, semangat Pan-Islamisme dapat dikembangkan di Negeri-Negeri Melayu. Antara tokoh-tokoh yang merintis usaha tersebut ialah Muhammad Arshad al-Banjari, Sheikh Daud al-Fatani, Abdul Malik bin Abdullah, Sheikh Nawawi al-Bantani dan Sheikh Wan Ahmad bin Muhammad Zain al-Fatani. Tokoh-tokoh ini terkenal dengan manuskrip kitab jawi yang diterbitkan di Istanbul, Kaherah dan Mekah (Mohammad Redzuan Othman, 2000). Antara isu penting yang dibincangkan adalah penerimaan Sultan Abdul Hamid sebagai khalifah bagi masyarakat Islam. Kitab *Wushahul Afrah dan Mathla'ul Badrain* merupakan antara karya Sheikh Wan Ahmad bin Muhammad Zain al-Fatani yang membincangkan isu tersebut (Wan Mohd Shaghir Abdullah, 1989). Melalui penulisan ini, orang Melayu didedahkan dengan penulisan yang memperkukuhkan semangat kesatuan masyarakat Islam di bawah seorang khalifah. Maka dapat dilihat, peranan media dari luar negara juga telah membantu mengembangkan semangat Pan-Islamisme dalam aspek pemikiran masyarakat Melayu.

KESAN PAN-ISLAMISME DI NEGERI-NEGERI MELAYU

Umumnya, gerakan Pan-Islamisme yang diperkukuh oleh peristiharaan jihad turut memperkukuh sokongan masyarakat Melayu terhadap Turki. Seruan jihad membentuk semangat Pan-Islamisme iaitu kesatuan umat Islam serantau untuk menyokong tuntutan untuk bangkit menentang British dan sekutunya yang memerangi Turki (C.O. 323/720/50200, 1916). Hal ini membimbangkan pentadbiran British kerana masyarakat Melayu Islam berpotensi untuk bangkit menentang pentadbiran British hasil daripada propaganda Turki yang berusaha membentuk semangat Pan-Islamisme. Tekin Alp, penulis dan ahli falsafah Turki menjelaskan bahawa Pan-Islamisme berperanan penting bagi menguatkan sokongan terhadap kerajaan Turki dan seruan jihad memberi kewajipan untuk menyokong kerajaan Islam dan menentang musuhnya. Seruan jihad dan

semangat Pan-Islamisme ini berjaya diterima tentera India Muslim iaitu "*Indian 5th Light Infantry*" dalam peristiwa "*Singapore Mutiny 1915*". Dalam peristiwa ini, tentera India Muslim yang berpangkalan di Singapura telah memberontak dan menyerang pusat pentadbiran British di Singapura (C.O. 273/423, 1915).

Dalam peristiwa pemberontakan ini, pentadbiran British di Singapura telah mengalami kerugian besar iaitu dari sudut kehilangan tahanan perang, kematian tentera dan orang awam serta hampir kehilangan penguasaan terhadap Singapura. Semangat Pan-Islamisme iaitu penentangan terhadap musuh Islam telah berjaya mempengaruhi rejimen tentera "*Indian 5th Light Infantry*" yang sebelum ini setia mempertahankan kepentingan British. Atas semangat Pan-Islamisme, tentera yang memberontak ini tidak mencederakan masyarakat tempatan khususnya orang Islam namun sasarannya adalah terhadap tentera British. Dalam peristiwa itu juga, beberapa orang tentera dan ahli perniagaan Jerman yang ditahan pada awal zaman perang telah berjaya melarikan diri (ADM 1/8419/112, 1915). Pentadbiran British juga telah kehilangan penguasaan terhadap kubunya di Singapura selama 2 hari. Pentadbiran British hanya dapat menguasai semula Singapura setelah tentera bantuan dikumpul iaitu 190 orang tentera laut Perancis, 150 daripada Jepun dan beberapa kumpulan tentera dari kapal Rusia dan tentera "*Johore Military Forces*" (Tim Harper, 2013). Seminggu selepas pemberontakan, 614 tentera India Muslim telah ditahan, 52 orang telah dibunuh dan 150 orang lagi tidak dapat dikesan (F.C.O. 141/16538, 1915). Hasil perbicaraan mahkamah, beberapa orang pemberontak telah dihukum mati dan ditembak dikhalayak ramai sebagai iktibar memberontak terhadap pentadbiran British.

Isu pemberontakan yang didasari oleh semangat Pan-Islamisme ini turut dapat dikaitkan dengan gerakan hasutan dan propaganda oleh Jerman. Semasa Perang Dunia Pertama meletus, Turki dan Jerman telah dikategorikan sebagai negara musuh dan warganegara Turki dan Jerman yang berada di Negeri-Negeri Melayu telah ditahan di Singapura (Azharudin Mohamed Dali, 2014) (Mohd Shazwan Mokhtar & Mohd Samsudin, 2017). Antara propaganda yang dikaitkan dengan semangat Pan-Islamisme ialah Jerman bersahabat baik dengan Turki yang sedang diperangi oleh Britain. Bagi mendapatkan sokongan, tahanan Jerman dikesan telah berpura-pura menjadi orang Islam ketika dalam tahanan. Sebagai contoh, tahanan Jerman itu

telah melakukan ibadah solat iaitu didapati sedang sujud ketika matahari terbenam dan membaca AL-Quran. Tahanan Jerman juga telah menghebahkan bahawa Kaiser William telah memeluk agama Islam dan menukar namanya kepada Haji Mohammed William Kaiser. Hubungan Jerman dan Turki juga dihebahkan semakin kukuh dari sudut pertalian darah apabila anak perempuan ‘Haji Mohammed William’ telah dikahwinkan dengan putera sulung Sultan Turki (Tim Harper, 2013). Perkara ini sebenarnya hanyalah propaganda dan hasutan tahanan Jerman untuk meyakinkan rejimen tentera ‘*Indian 5th Light Infantry*’ untuk menyokong Jerman dan Turki serta bangkit menentang pentadbiran British yang sedang memerangi negara Islam. Kesan daripada hasutan dan propaganda ini telah berjaya menyakinkan rejimen tentera India Muslim ini untuk bangkit menentang British atas rasa sokongan terhadap Turki dan Islam.

USAHA MENGAWAL PAN-ISLAMISME DI NEGERI-NEGERI MELAYU

Usaha British untuk mengawal perkembangan semangat Pan-Islamisme dapat dikaitkan dengan beberapa matlamat penting yang ingin dicapai. Pertama, British ingin menyekat hubungan yang pernah wujud di antara Negeri-Negeri Melayu dengan Turki. Hal ini berikutan perkembangan semangat Pan-Islamisme oleh Turki sangat membimbangkan pentadbiran British kerana orang Islam berpotensi untuk bangkit menentang British. Kedua, British juga ingin memastikan penduduk Negeri-Negeri Melayu tidak memberikan sokongan kepada Turki. British sedar bahawa semangat Pan-Islamisme sukar dihapuskan dalam jiwa masyarakat Islam namun matlamat utamanya adalah membendung kebangkitan bersenjata atau sokongan harta benda terhadap Turki. Usaha pertama yang dilaksanakan adalah melalui penggubalan Undang-Undang Berkecuali (Muhammad Aslah & Mohd Samsudin, 2018). Undang-Undang Berkecuali penting bagi mengawal perkembangan Pan-Islamisme dan membendung sokongan masyarakat Melayu terhadap Turki. Hal ini terbukti apabila undang-undang ini digubal pada Februari 1914 iaitu beberapa bulan sebelum Perang Dunia Pertama meletus. Undang-Undang Berkecuali ini memberikan kuasa kepada raja-raja Melayu untuk melarang dan menyekat sokongan terhadap negara-negara lain selain daripada pentadbiran British di Negeri-Negeri Melayu dan kerajaan Britain

(Selangor Secretariat 0992/1914, 1914). Jelasnya, sokongan kepada Turki adalah dilarang kerana British sedar bahawa bagi mengawal perkembangan Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu, British perlu menyekat sebarang perkaitan di antara Negeri-Negeri Melayu dengan Turki.

Fungsi utama Undang-Undang Berkecuali adalah untuk menggalakkan sikap berkecuali iaitu tidak berpihak atau memberikan sokongan kepada mana-mana negara luar. Hal ini bermaksud sekiranya negara Turki dan negara Itali sedang berperang, maka penduduk Negeri-Negeri Melayu tidak perlu memberikan sokongan kepada mana-mana negara tersebut. Matlamat undang-undang ini adalah untuk mengawal selia penduduk tempatan daripada memberikan sokongan kepada negara luar kerana bidang kuasa hubungan luar Negeri-Negeri Melayu ditentukan oleh pentadbiran British (Selangor Secretariat 0992/1914, 1914). Melalui Undang-Undang Berkecuali, penduduk Negeri-Negeri Melayu Bersekutu ditegaskan untuk tidak menyokong atau memusuhi negara luar terutamanya terhadap negara-negara yang tidak mempunyai sebarang permusuhan dengan Negeri-Negeri Melayu. Isi kandungan Undang-Undang Berkecuali juga menjelaskan dengan terperinci mengenai larangan-larangan yang dikategorikan sebagai sokongan atau bantuan kepada negara luar. Antara larangan yang terkandung dalam enakmen tersebut ialah “*Illegal Enlistment*” atau Penyertaan Haram khususnya berkaitan ketenteraan. Seksyen 3 daripada enakmen tersebut melarang penduduk tempatan menyertai servis ketenteraan negara luar (Selangor Secretariat 0992/1914, 1914). Tujuan larangan ini dikeluarkan adalah untuk mengelakkan penduduk Negeri-Negeri Melayu menawarkan diri untuk terlibat dalam peperangan antara negara-negara luar khususnya Turki. Pentadbiran British bimbang orang Melayu akan menawarkan diri untuk berjihad membantu Turki. Melalui larangan ini, pentadbiran British telah menyekat sebarang bentuk bantuan ketenteraan dari penduduk Negeri-Negeri Melayu kepada Turki. Justeru, sekiranya masyarakat Melayu ingin membantu Turki atas semangat persaudaraan Pan-Islamisme, maka perkara tersebut merupakan satu kesalahan dari sudut undang-undang dan boleh dihukum penjara tidak melebihi dua tahun atau denda atau kedua-duanya sekali (Selangor Secretariat 0992/1914, 1914).

Larangan kedua yang terkandung dalam Undang-Undang Berkecuali adalah “*Illegal Shipbuilding and Illegal Expeditions*” atau Pembinaan Kapal Haram

dan Ekspedisi Haram. Larangan ini bertujuan untuk menyekat bantuan iaitu dari segi pembinaan kapal yang boleh digunakan untuk tujuan peperangan atau menghantar apa-apa bantuan melalui kapal tersebut. Dalam hal ini, pentadbiran British sedar bahawa penduduk Negeri-Negeri Melayu tidak akan membina kapal untuk membantu negara luar khususnya Turki. Namun begitu, pentadbiran British bimbang penduduk Negeri-Negeri Melayu akan menyalurkan derma untuk tujuan pembinaan kapal. Oleh itu, seksyen 7 daripada enakmen tersebut melarang pembinaan atau persetujuan untuk membina, menghantar atau melengkapkan kapal untuk kegunaan perang (Selangor Secretariat 0992/1914, 1914). Berdasarkan seksyen 8, penduduk Negeri-Negeri Melayu Bersekutu dilarang membina kapal yang boleh digunakan untuk tujuan perang terutamanya kapal yang akan digunakan untuk menyerang negara yang mempunyai hubungan aman dengan Negeri-Negeri Melayu Bersekutu. Seksyen 10 juga melarang sebarang ekspedisi ketenteraan oleh tentera darat atau tentera laut untuk membantu negara luar (Selangor Secretariat 0992/1914, 1914). Seksyen ini digubal kerana dalam peperangan Balkan, raja-raja dan orang Melayu telah menyokong dan membantu Turki. Bantuan ini mengeruhkan hubungan British dengan negara-negara Balkan lain kerana British dilihat tidak mengawal negeri naungan dan jajahannya di Negeri-Negeri Melayu (*Neracha* 77:3, 1913). Oleh itu melalui enakmen ini, segala usaha untuk membantu negara luar tanpa kebenaran dikategorikan sebagai pesalah undang-undang dan boleh dikenakan hukuman.

Penggubalan Undang-Undang Berkecuali secara jelasnya ditujukan kepada masyarakat Melayu di Negeri-Negeri Melayu bagi mengawal perkembangan Pan-Islamisme sepanjang zaman perang. Keberkesanaan undang-undang ini semakin jelas apabila pentadbiran British telah menggesa residen-residen British untuk menasihati raja-raja Melayu bagi menerima undang-undang ini (Rupert Emerson, 1979). Raja-raja Melayu diyakinkan bahawa tujuan undang-undang ini dijalankan adalah untuk menjaga keselamatan dan pertahanan Negeri-Negeri Melayu kerana bimbang penduduk tempatan dipengaruhi oleh ideologi luar yang boleh mengancam keselamatan negeri. Oleh itu, raja-raja Melayu telah menerima undang-undang ini dan mempersetujui penggubalannya di Majlis Mesyuarat Persekutuan (Selangor Secretariat 0992/1914, 1914). Melalui enakmen ini, raja-raja Melayu atas nasihat pentadbiran British boleh memerintahkan penduduk negeri masing-masing untuk menghentikan

sokongan kepada negara luar Persekutuan (Selangor Secretariat 0742/1915, 1915). Sebagai contoh, Sultan Selangor telah mengesahkan penduduk negeri Selangor untuk tidak menyokong negara luar (Selangor Secretariat 5414/1914, 1914). Kesannya, apabila Britain secara rasmi memerangi Turki pada 29 Oktober 1914, sebarang sokongan kepada Turki telah dilarang. Akhbar-akhbar tempatan seperti *Neracha* yang sebelum ini banyak mengumpul sokongan kolektif masyarakat Melayu kepada Turki telah dihentikan (Mohammad Redzuan Othman, 1995). Oleh itu, masyarakat Melayu tidak dapat menzahirkan sokongan atau solidariti yang dituntut dalam ideologi Pan-Islamisme terhadap Turki. Selain itu, masyarakat Melayu juga dilarang memberikan bantuan dari sudut derma atau apa-apa bantuan. Larangan itu dikeluarkan sendiri oleh raja-raja Melayu di setiap negeri. Arahan raja-raja Melayu yang menggalakkan sikap berkecuali dan seterusnya melarang sokongan terhadap Turki merupakan antara bukti keberkesanan usaha pentadbiran British untuk mengawal perkembangan Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu pada zaman Perang Dunia Pertama.

Setelah Britain secara rasmi memerangi Turki pada 29 Oktober 1914 dalam Perang Dunia Pertama, Undang-Undang Berkecuali dilihat kurang relevan dalam mengawal Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu. Hal ini disebabkan Turki telah secara rasmi menjadi musuh British pada zaman perang. Oleh itu, British perlu undang-undang yang lebih jelas dapat mengawal perkembangan Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu. Pengawasan ini dilaksanakan melalui perisytiharaan sokongan oleh raja-raja Melayu. Antara alasan yang digunakan untuk mendapatkan sokongan raja-raja Melayu adalah Jerman dilaporkan negara yang kejam kerana telah menyerang negara berkecuali iaitu Belgium (Larry Zuckerman, 2004). Seterusnya, raja-raja Melayu diyakinkan oleh pentadbiran British bahawa penglibatan kerajaan Britain dalam Perang Dunia Pertama adalah untuk menentang kekejaman Jerman. Justeru itu, apabila Turki berpihak kepada Jerman dalam konflik peperangan tersebut, pentadbiran British menegaskan bahawa Turki berada di pihak yang salah kerana berpakatan dengan Jerman (Selangor Secretariat 5414/1914, 1914). Pentadbiran British sedar bahawa raja-raja Melayu sangat dihormati dan ditaati oleh penduduk negeri masing-masing. Maka, apabila British berjaya meyakinkan raja-raja Melayu untuk menyokong British, penduduk di Negeri-Negeri Melayu tidak

akan bangkit menentang British kerana British disokong oleh raja-raja Melayu. Penduduk tempatan juga tidak akan menentang kerana dapat hidup dengan aman dan harmoni di bawah pentadbiran British (*Malaya Tribune*, 1914).

Pentadbiran British juga berhati-hati dalam menjaga sensitiviti masyarakat Islam di Negeri-Negeri Melayu. Pan-Islamisme yang menekankan solidariti kesatuan umat Islam sejagat perlu dikawal dengan berhati-hati terutamanya apabila berkaitan dengan tempat-tempat suci masyarakat Islam. Kesatuan umat Islam akan lebih kukuh sekiranya Britain menyerang atau mencerooh kota suci masyarakat Islam. Oleh itu, raja-raja Melayu juga telah dijelaskan mengenai polisi kerajaan Britain yang menghormati kota suci masyarakat Islam di Jeddah, Mekah dan Madinah yang tidak akan diapa-apakan oleh kerajaan Britain (Secretary of State 37/1915, 1914). Seterusnya, isu pemberontakan Arab yang berperang dengan Turki pada zaman perang turut digunakan untuk mengurangkan sokongan raja-raja Melayu terhadap Turki. Peristiwa pemberontakan Arab ini bermula secara rasmi pada 10 Jun 1916, apabila kerajaan Britain bersetuju untuk mengiktiraf kemerdekaan Tanah Arab dari Turki. Pengiktirafan tersebut membawa kepada gerakan penentangan terhadap Turki yang dipimpin oleh Sharif Hussin (Edward J. Erickson, 2001). Sebelum Perang Dunia Pertama meletus, kerajaan Turki yang diketuai oleh khalifah mempunyai penguasaan terhadap negara-negara Arab. Justeru itu, isu pemberontakan Arab ini dapat memecahkan belahkan sokongan terhadap Turki apabila negara-negara Arab memulakan gerakan penentangan terhadap penguasaan Turki dan mendapatkan hak penguasaan terhadap dua kota suci bagi umat Islam (Elie Kedourie, 1978). Melalui pemberontakan ini, negara Arab dapat memerintah sendiri dan 2 kota suci umat Islam tidak lagi dijaga oleh Turki. Dalam hal ini, pejabat Luar kerajaan Britain telah dirujuk dan tidak mengeluarkan bantahan untuk menggunakan isu peperangan Turki dan Arab sebagai propaganda di Negeri-Negeri Melayu (C.O. 323/720/40660, 1916). Isu ini juga merupakan strategi penting British bagi memecahkan solidariti masyarakat Islam kepada Turki kerana kota suci masyarakat Islam telah dijaga oleh negara arab.

Setelah berjaya menyakinkan raja-raja Melayu, perisytiharaan sokongan raja-raja Melayu terhadap Britain telah diadakan secara besar-besaran. Perisytiharaan sokongan raja-raja Melayu dinyatakan oleh raja-raja Melayu pada 4 November 1914 di persidangan Majlis Mesyuarat Persekutuan.

Bukti sokongan ini menjadi bahan penting pentadbiran British bagi mengawal perkembangan Pan-Islamisme atau solidariti sokongan terhadap Turki sepanjang zaman perang. Dalam persidangan itu, Sultan Mahmud Shah, sultan Pahang telah tampil menyatakan sokongan terhadap kerajaan Britain (*Malaya Tribune*, 1914). Seterusnya, Yam Tuan Muhammad Shah, Yam Tuan Negeri Sembilan juga telah mempersetujui pernyataan daripada Sultan Pahang. Sultan Idris Shah, sultan Perak telah menyakinkan pentadbiran British bahawa peperangan dengan Turki tidak akan mengubah kesetiaan warga negeri Perak terhadap pentadbiran British (*Malaya Tribune*, 1914). Dalam isu peperangan kerajaan Britain dengan Turki, Sultan Selangor menyatakan kekesalan terhadap peperangan tersebut kerana Turki dianggap telah menyertai perang atas hasutan Jerman. Justeru itu, Sultan Selangor juga telah memberikan kesetiaan terhadap pentadbiran British dalam peperangan ini (*The Straits Times*, 1914). Negeri-Negeri Melayu lain turut memberikan kenyataan sokongan kepada kerajaan British. Negeri Kelantan dan Terengganu merupakan antara negeri yang telah menyatakan sokongan dan jaminan bahawa rakyat-rakyat negeri tersebut akan menyokong kerajaan British (*Malaya Tribune*, 1915). Negeri Johor turut memberikan sokongan serta sumbangan kewangan kepada British untuk membina mesin peninjau berjumlah \$25,000 Dolar Selat (*Malaya Tribune*, 1916). Dalam hal ini, raja-raja Melayu sedar bahawa Negeri-Negeri Melayu berada di bawah penguasaan kerajaan Britain dan masih ditadbir dalam keadaan aman. Penguasaan pentadbiran British ini secara tidak langsung mempengaruhi raja-raja Melayu untuk memberikan sokongan kepada pentadbiran British. Selain itu, pentadbiran British juga telah meyakinkan bahawa Jerman merupakan negara yang kejam kerana memulakan peperangan dengan negara berkecuali iaitu Belgium (Larry Zuckerman, 2004). Oleh itu, penyertaan Turki dalam Perang Dunia Pertama dipihak Jerman telah digunakan oleh pentadbiran British untuk menyakinkan raja-raja Melayu bahawa Turki telah berperang dipihak yang salah. Kesannya, raja-raja Melayu telah memberikan sokongan dan kesetiaan kepada pentadbiran British sepanjang zaman perang.

Persidangan dan peristiharaan sokongan raja-raja Melayu dalam Majlis Mesyuarat Persekutuan pada 4 November 1914 juga menghasilkan resolusi perisytiharaan sokongan terhadap pentadbiran British. Suatu resolusi sokongan telah ditandatangani dan diperakukan oleh Majlis Mesyuarat Persekutuan

untuk diedar kepada masyarakat awam (Selangor Secretariat 5414/1914, 1914). Seterusnya, perisytiharaan tersebut telah disebarikan secara meluas di masjid dan tempat awam di setiap daerah di Negeri-Negeri Melayu (Selangor Secretariat 5490/1914, 1914). Pengedaran perisytiharaan ini membuktikan kepada penduduk Negeri-Negeri Melayu bahawa raja-raja mereka telah memberikan sokongan kepada pentadbiran British. Maka, rakyat negeri harus memberikan kesetiaan kepada raja-raja mereka dan kepada pentadbiran British sepanjang zaman perang. Matlamat penyebaran risalah ini adalah untuk mengawal perkembangan Pan-Islamisme atau solidariti sokongan terhadap Turki sepanjang zaman perang. Justeru itu, perisytiharaan sokongan telah dicetak dalam pelbagai bahasa agar penduduk bukan Melayu turut mengetahui tentang perisytiharaan tersebut dan seterusnya memberikan sokongan kepada pentadbiran British. Sebagai contoh, pada 9 November 1914 iaitu 4 hari selepas kerajaan Britain mengisytiharkan perang terhadap Turki, perisytiharaan perang telah diterjemah dan dicetak iaitu 500 cetakan dalam tulisan rumi dan 2000 cetakan bertulisan Jawi dan Tamil. Pamflet terjemahan perisytiharaan perang tersebut telah disebarikan kepada masyarakat di Selangor dan Negeri-Negeri Melayu lain (Selangor Secretariat 5529/1914, 1914).

KEBERKESANAN USAHA MENGAWAL PAN-ISLAMISME DI NEGERI-NEGERI MELAYU

Keberkesanan usaha mengawal Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu pada zaman Perang Dunia Pertama diakui oleh residen-residen British. Kajian ini telah dilaksanakan oleh pentadbiran British untuk menilai sokongan orang Melayu terhadap pentadbiran British pada zaman perang. Antara residen yang telah melakukan kajian ini adalah R.G. Watson, Residen Perak dan kajian beliau mendapati perisytiharaan sokongan oleh raja-raja Melayu telah berjaya mempengaruhi sokongan orang Melayu terhadap pentadbiran British (*The Strait Times*, 1915). Dalam hal ini, beliau menggambarkan bahawa pernyataan raja-raja Melayu di Majlis Mesyuarat Persekutuan berperanan penting dalam mengingatkan orang Melayu bahawa raja-raja Melayu adalah pemimpin bagi sesebuah negeri dan kesetiaan harus diberikan kepada raja-raja Melayu.

Berdasarkan kajian beliau, segala keterujaan untuk menyokong Turki dalam peperangan tersebut juga terhapus apabila raja-raja Melayu telah memberikan kesetiaan kepada pentadbiran British (*The Straits Times*, 1915). Keberkesanan kawalan ini juga semakin kukuh apabila Yam Tuan Muhammad Shah, Yam Tuan Negeri Sembilan telah mencadangkan penubuhan pasukan tentera sukarela pada zaman perang. Tentera sukarela ini akan menjaga keselamatan dan pertahanan Negeri-Negeri Melayu kukuh. Dalam masa yang sama, tentera sukarela ini juga bertindak sebagai penyokong kepada raja dan pentadbiran British di Negeri-Negeri Melayu (*Malaya Tribune*, 1914). Cadangan tersebut dipersetujui oleh pentadbiran British dan seterusnya beberapa buah Negeri-Negeri Melayu mula mempunyai pasukan tentera sukarela pada zaman perang (Nadzan Haron, 1990). Secara tidak langsung, penubuhan pasukan tentera sukarela ini dapat mengawal Negeri-Negeri Melayu daripada menyokong Turki dan ideologi Pan-Islamisme.

Keberkesanan kawalan perkembangan Pan-Islamisme dalam isu pemberontakan Arab daripada Turki turut dibuktikan melalui laporan daripada pentadbiran British. Setelah isu tersebut disebarikan, pentadbiran British telah mengumpul maklumat berkenaan reaksi masyarakat Melayu terhadap berita tersebut (*The Straits Times*, 1916). Hasil kajian mendapati penduduk di Perak dan Selangor secara umumnya mengambil pendekatan tidak peduli terhadap berita tersebut. Namun begitu, terdapat penduduk yang mula lega dengan berita tersebut kerana mereka boleh kembali berhubung dengan rakan dan saudara mereka yang berada di Mekah (C.O. 323/720/40660, 1916). Ini berikutan tiada lagi sekatan perhubungan di antara Negeri-Negeri Melayu dengan negara-negara Arab setelah Arab berjaya membebaskan diri daripada penguasaan Turki. Di Negeri Sembilan, masyarakat Melayu juga tidak peduli dengan berita tersebut namun pemberontakan Arab tersebut tidak dikutuk oleh penduduk Melayu. Namun begitu, di Pahang, masyarakat Melayu menyokong pemberontakan Arab terhadap Turki kerana menyokong kebebasan Arab (C.O. 323/720/40660, 1916). Masyarakat Islam di Singapura terutamanya penduduk Arab secara terang-terangan menyokong kejayaan Arab yang berjaya menentang Turki. Saudagar dan pedagang-pedagang Arab ini secara tidak langsung mempengaruhi penduduk Singapura untuk menyokong Arab berbanding Turki. Maka secara

jasas, pemberontakan Arab daripada penguasaan Turki telah digunakan sebagai isu yang berkesan untuk mengurangkan sokongan dan solidariti masyarakat Islam terhadap Turki.

KESIMPULAN

Usaha British untuk mengawal perkembangan Pan-Islamisme yang berpaksikan sokongan terhadap Turki memperlihatkan penggubalan beberapa undang-undang penting sepanjang zaman perang. Usaha ini didahului dengan menggubal Undang-Undang Berkecuali iaitu untuk menyekat sokongan terhadap negara luar selain daripada British. Secara umumnya, undang-undang ini diharap dapat memperkukuhkan sokongan terhadap British. Undang-undang ini diteruskan sepanjang zaman perang bagi memastikan penduduk Negeri-Negeri Melayu hanya memberikan kesetiaan kepada raja-raja Melayu dan British. Seterusnya, setelah kerajaan Britain mengisytiharkan untuk menyertai Perang Dunia Pertama, pentadbiran British dengan segera mendapatkan pernyataan sokongan raja-raja Melayu. Pernyataan sokongan ini penting untuk menyekat sokongan terhadap Turki yang telah menjadi musuh kerajaan Britain pada zaman perang. Pernyataan sokongan raja-raja Melayu disebarkan ke seluruh Negeri-Negeri Melayu bagi membendung sebarang bentuk sokongan secara langsung atau tidak langsung terhadap Turki. British telah menggunakan beberapa alasan bagi menjustifikasi peperangannya dengan Turki. Dalam hal ini, British berusaha memecahkan sokongan dan solidariti kepada Turki dengan menjanjikan keselamatan kota suci masyarakat Islam khususnya di Mekah dan Madinah. Usaha ini semakin berkesan apabila Arab berjaya bebas daripada penguasaan Turki. Kesannya, sokongan kukuh kepada Turki mula beralih kepada Arab dan peralihan sokongan ini memperlihatkan sokongan Pan-Islamisme kepada Turki dapat dikawal. Maka, berbalik kepada pelaksanaan undang-undang dan perisytiharaan perang, British dapat mengawal perkembangan Pan-Islamisme kerana orang Melayu patuh kepada titah raja-raja Melayu. Oleh itu, walaupun terdapat kemarahan kepada British kerana berperang dengan Turki namun kemarahan ini tidak ditunjukkan dalam kebangkitan bersenjata atau penentangan terhadap pentadbiran British. Kesimpulannya, Pan-Islamisme di Negeri-Negeri Melayu telah berkembang sejak sebelum Perang Dunia Pertama tercetus namun

berjaya dikawal hasil daripada pelaksanaan undang-undang dan sokongan raja-raja Melayu.

RUJUKAN

- A.D.M. 1/8419/112. 1915. Admiralty, and Ministry of Defence. Navy Department: Correspondence Papers.
- Akgündüz, A & Öztürk, S. 2011. *Ottoman History Misperceptions and Truth*. Istanbul: IUR Press.
- Azlizan Mat Enh. 2015. Perang Balkan 1, 1912-1913: Analisis Dari Rekod-Rekod British. *Jurnal Sejarah* 21(2): 121-141.
- Azlizan Mat Enh. 2010. Krisis Bosnia-Herzegovina 1908: Peranan dan Reaksi Kuasa-kuasa Besar Bosnia-Herzegovina. *Akademika* 78 (Jan-April): 47-57.
- Bissenove, A. 2004. Ottomanism, Pan-Islamism, and the Caliphate; Discourse at the Turn of the 20th Century. *Barqiyya*. 9(1): 1-8.
- C.O. 273/137. 1885. Colonial Office: Straits Settlements Original Correspondence.
- C.O. 323/720/50200. 1916. Colonies General.
- C.O. 323/720/40660. 1916. Colonies General.
- Deringil, S. 1991. Legitimacy Structures in the Ottoman State: The Reign of Abdul Hamid II (1876-1909). *International Journal of Middle East Studies* 23(3): 345-359.
- Duguid, S. 1973. The Politics of Unity: Hamidian Policy in Eastern Anatolia. *Middle Eastern Studies*. 9(2): 139-155.
- Davison, R. H. 1981. *Turkey. A Short History*. Beverley: The Eothen Press.
- Emerson, R. 1979. *Malaysia A Study in Direct and Indirect Rule*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Ermy Azziaty Rozali. 2011. Konflik Uthmaniyah-Eropah dan Reaksi Masyarakat Melayu. *Prosiding Nadwah Ulama Nusantara (NUN) IV: Ulama Pemacu Transformasi Negara*. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Erickson, E. J. 2001. *Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in the First World War*. New York: Greenwood Publishing Group
- Farid Mat Zain. 2009. *Daulah Uthmaniyah dan Alam Melayu: Detik Kejatuhan Khilafah Islamiyah di Turki 1924 dan Reaksi Orang Melayu*. Shah Alam: Karisma Publication.
- F.C.O. 141/16538. 1915. Foreign Commonwealth Office and Predecessors.
- Harper, T. 2013. Singapore, 1915, and the Birth of the Asian Underground. *Modern Asian Studies* 47: 1782-1811.
- Hentea, C. 2007. *Brief Romanian Military History*. Maryland: Scarecrow Press.
- Hussain Mahmud. 1970. Sultan Idris a Personal Study. *Malaya In History*. Vol. 3.

- Keddie, N. 1966. The Pan-Islamic Appeal: Afghani and AbdulHamid II. *Middle Eastern Studies* 3(1): 46-67.
- Kedourie, E. 1978. *England and the Middle East: The Destruction of the Ottoman Empire, 1914-1921*. London: Cassell.
- Landau, J. M. 1990. *The Politics of Pan-Islam: Ideology and Organization*. Oxford: Clarendon Press.
- Landau, J. M. 2004. *Exploring Ottoman and Turkish History*. London: C. Hurst & Co. Publishers.
- Malaya Tribune*. 1914. Turkey and the War. 17 October 1914.
- Malaya Tribune*. 1914. Malayan Loyalty. 7 November 1914.
- Malaya Tribune*. 1916. Johore's Generosity. 27 June 1916
- Muhammad Aslah Akmal Azmi & Mohd Samsudin. 2018. Propaganda British di Tanah Melayu pada Zaman Perang Dunia Pertama (1914-1916). *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication* 34(4):19-41
- Muhammad Khalis Ibrahim dan Mohd Roslan Mohd Nor. 2019. Perkembangan Islamisasi di Turki Era Erdoğan (2002-2010): Pendekatan, Usaha dan Cabaran. *Akademika* 89(1): 45-55.
- Mohammad Redzuan Othman. 1995. The Ottoman's War with the European (1912-1914): A Paradigm Shift in the Development of Malay Political Thought. *Jebat*. No. 23. 89-96.
- Mohammad Redzuan Othman. 2000. *The Malays in Middle East with Bibliography of Malay Printed Work Published in the Middle East*. Kuala Lumpur: University of Malaya.
- Mohd Shazwan Mokhtar & Mohd Samsudin. 'Trade War': Sekatan Perdagangan Jerman di Negeri-Negeri Melayu Bersekutu, 1914-1918. *Akademika* 87(1): 75-89.
- Nadzan Haron. 1990. Colonial Defence and British Approach to the Problems in Malaya 1874-1918. *Modern Asian Studies*. 24(2): 275-295.
- Nik Ahmad Nik Hassan. 1963. The Malay Press, *Journal of Malayan Branch Royal Asiatic Society* 36(1): 37-78.
- Neracha*, No. 55. Vol. 2. 16 Oktober 1912
- Neracha*, No. 59. Vol. 2. 13 November 1912
- Neracha*, No. 61. Vol. 2. 27 November 1912.
- Neracha*, No. 63. Vol. 3. 11 Disember 1912.
- Neracha*, No. 99. Vol. 3. 20 Ogos 1913.
- Neracha*, No. 89. Vol. 3. 1 Jun 1913.
- Neracha*, No. 77. Vol. 3. 19 Mac 1913
- Neracha*, No. 98. Vol. 3. 13 Ogos 1913
- Özcan, A. 1997. *Pan Islamism: Indian Muslims, the Ottomans and Britain. 1877-1924*. Boston: Brill.
- Penang Gazette and Straits Chronicle*. 6 December 1912.
- Qureshi, M.N. 1999. *Pan-Islam in British Indian Politics: A Study of the Khilafat Movement, 1918-1924*. Boston: Brill.
- Reid, A. 1967. Nineteenth Century Pan-Islam in Indonesia and Malaysia. *The Journal of Asian Studies* 26(2): 267-283
- Selangor Secretariat 5414/1914. 1914. Selangor Secretariat Files.
- Selangor Secretariat 0992/1914 .1914. Selangor Secretariat Files.
- Selangor Secretariat 5490/1914. 1914. Selangor Secretariat Files.
- Selangor Secretariat 5529/1914. 1914. Selangor Secretariat Files.
- Selangor Secretariat 0742/1915. 1915. Selangor Secretariat Files.
- Secretary of State 37/1915. 1914. Secretary of State File. *The Straits Times*. 1914. The Sultan of Selangor. 28 November 1914.
- The Straits Times*. 1915. Loyalty of the Malays. 22 June 1915.
- The Straits Times*. 1916. The Sultan of Perak. 9 September 1916.
- Zuckerman, L. 2004. *The Rape of Belgium: The Untold Story of World War I*. New York: New York University Press.
- Wan Mohd Shaghir Abdullah. 1989. *Al-Allamah Sheikh Ahmad al-Fatani Ahli Fikir Islam dan Dunia Melayu*. Kuala Lumpur: Khazanah Fathaniyah.
- Muhammad Aslah Akmal Bin Azmi (corresponding author)
 Pusat Kajian Sejarah, Politik & Hal Ehwal Antarabangsa (SPHEA)
 Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
 Universiti Kebangsaan Malaysia
 43600 UKM Bangi
 Selangor
 Malaysia
 Email: aslahakmal@ukm.edu.my
- Ashraf Ahmad Hadi
 Graduan Sarjana Sains Politik
 Pusat Kajian Sejarah, Politik & Hal Ehwal Antarabangsa (SPHEA)
 Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
 Universiti Kebangsaan Malaysia
 43600 UKM Bangi
 Selangor
 Malaysia
 Email: ashraf.hadi93@gmail.com

Received: 2 February 2021

Accepted: 26 August 2021